

AVRUPA BİRLİĞİ VE SURİYELİ MÜLTECİLERİ İLİŞKİLERİNDE NORMATİF GÜÇ İKİLEMİ

Dilara Tunç*

ORDIC ID: 0000-0003-0269-7887

Geliş Tarihi / Received: 17.06.2021 - Kabul Tarihi / Accepted: 04.08.2021

-80-

Özet

Son yıllarda Avrupa Birliği'nin kuruluş amacı, Birliğin gerekli olup olmadığı tartışılır hale gelmiştir. AB, ortak küresel tehditlerin varlığına rağmen dış politikasında bir bütünlük oluşturamamıştır. Bu durumun önündeki en önemli engellerden birisi AB üye devletlerinin, bölge ülkeleriyle ilgili farklı çıkarlara sahip olmaları ve buna göre hareket etmek istemeleridir. Ekonomik çıkarların önceliği, söz konusu Birlik üyelerini ortak noktada buluştururken; dış politika konusunda ortaya çıkan uyuşmazlıklar, devletleri ayrıştırabilmektedir. Bu durum, göçmenler üzerinde kimlik kaybı korkusu, güvenlik meseleleri ile ilgili tehdit algıları gibi olumsuz etkilere neden olmuştur. Normlara dayalı bir Avrupa Birliği dış politika iddiasının, göç ve iltica meselelerine karşı bu yaklaşımlarında normatif gücün bir ikilem içinde olduğu ve göçmenlere yönelik ötekileştirme hareketleri olduğu görülmektedir. Özellikle AB içerisinde İslamofobi veya ırkçılığın yükselmesi önemli ölçüde mültecilere olan olumsuz yaklaşımları derinleştirmiştir. AB mülteci politikalarında gerektiğinde normatif gücünü kullanarak insan haklarına müdahale ederken kimi durumlarda kalıcı bir çözüm getirmekte başarısız olmuştur. Bu anlamda çalışma, "AB'nin mülteci sorunlarında normatif değerlere vurgu yapıp bu mesele içerisinde insan ihlallerinin önlenmesi konusunda neden kendi ilke ve değerleriyle çalışmıştır?" sorusuna cevap arayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği(AB), Normatif Güç, Realist-İnşacılık, Mülteci Krizi, Suriye Mültecileri

Abstract

In recent years, the aim of the EU, whether the Union is necessary, has become debatable. Despite the existence of common global threats, the EU has not been able to form an integrity in its foreign policy. One of the most important obstacles to this situation is that EU member states have different interests in relation to the countries of the region

* Başkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi,
diilaratunc95@gmail.com

and they want to act accordingly. While the priority of economic interests brings together the members of the said Union at a common point, disagreements about foreign policy can parse states. This situation has cause negative effects on immigrants such as fear of identity loss and perceptions of threats regarding security issues. It is seen that a European Union foreign policy claim based on norms is in a dilemma of normative power in these approaches to immigration and asylum issues and there are marginalizing movements towards immigrants. Especially the rise of Islamophobia or racism within the EU has significantly deepened negative attitudes towards refugees. While the EU intervenes in human rights by using its normative power when necessary in its refugee policies, it has failed in some cases to bring a permanent solution. In this sense the study, while emphasize the normative values in the refugee issues of the EU and seek an answer to the question of why EU contradicts its own principles and values in preventing human violations in this issue.

Keywords: European Union(EU), Normative Power, Realist-Constructivism, Refugee Crisis, Syrian Refugees

Giriş

Uluslararası bir aktör olan AB, küresel anlamda Birliğin benimsediği insan hakları, hukukun üstünlüğü, demokrasinin geliştirilmesi gibi temel ilkeler üzerine inşa edilmiştir. Özellikle realist güce yer vermeyen, önceliği güvenlik olmayan bir yönetim politikasını benimseyen AB'nin Suriye mülteci krizine yönelik uygulamalarında normatif güç kavramına ne kadar bağlı hareket edip etmediği akademik literatürde eleştirilmeye devam etmektedir. Avrupa Birliği'nin değerleri ekseninde bölgeye yönelik politikaları yeniden anlamlandırmak ve Birliğin norma dayalı dış politika söylemleri ile bunların eylem analizinde ne kadarının bütünleşip bütünleşmediğini anlamak, çalışmanın Realist-İnşacı (Realist Constructivism) kuramıyla incelenmesi açısından önem arz etmektedir. Çünkü Realist-İnşacılık, güç yapıları ile uluslararası ilişkilerdeki normatif değişim kalıplarının birbirlerini nasıl etkilediklerini inceler ve reel politik yaklaşımına uygunluk gösterir¹. AB ortak küresel problemlere sahip olmasına rağmen, dış politikada her birlik üyesinin farklı menfaatlere sahip olması bütünlüğün uyumunu zorlaştırmaktadır. Bölgeye yönelik politikalara gelişen bu farklı yaklaşımlar normatif değerleri de etkilemiştir. Uluslararası sistemdeki en önemli aktörlerden biri olan Avrupa Birliği ve bu açıdan farklı normatif değerlerin sorgulanmasını mümkün kılan Suriye, söz konusu aktör - bölge ilişkisinin analiz edilmesini gerekli kılmıştır. Dolayısıyla, Suriye'ye yönelik mülteci politikasında AB'nin realist ve dışsallayıcı

1 Benzer görüşler için bkz. Martin 2019; Alkan 2019

şekilde hareket etmesi kendi normatif kimliğiyle nispeten çeliştiğini göstermektedir. Bu anlamda çalışmada birinci bölümde, AB'nin gelecekteki muhtemel oluşumlarını tahmin edebilmek için iç ve dış dönük politikalarını anlamak için Birliğin küresel ve bölgesel politikaları, Brexit sonrası göç yaklaşımları, AB'nin iç sorunları ve Birliğin uyumu, göçmen ve mülteci krizleri bağlamında yükselen sağ popülizm, entegrasyon ve İslamofobi konuları Suriye – AB ilişkileri çerçevesinde incelenecek; ikinci bölümde ise AB'nin normatif gücü ve realist-inşacı yaklaşımları ele alınacaktır.

I. AB'nin Küresel Yaklaşımı ve Bölgesel Politikaları

1950'lerde, Avrupa Topluluğu'nun büyük bir çöküntü içine girdiği sürede esas amacı toplumsal refahı en yüksek seviyeye taşımak ve güç çatışmalarına yeni bir uluslararası yönetim getirmek olmuştur (Rehn, 2008). Batı Avrupa'nın NATO yapı içerisinde kendi güvenliğini ABD ile işbirliği yaparak sağlaması, Doğu Bloğundan gelen siyasi ve askeri tehditlere karşı önlem almasında da başarılı olmasına yol açmıştır. Dolayısıyla Avrupa Topluluğu, güç politikalarını ve Hobbesvari modeli geride bırakarak karşılıklı bağımlılığın ve dayanışmanın arttığı bir Kantçı yapıyı benimsemeye başlamıştır (Dinç, 2017). Soğuk savaş sonrası liberalizm yaklaşımının alternatif olmaktan çıktığı fikrine ulaşılmıştır ve çok kutuplu sisteme geçilmiştir. Bu bir anlamda Batı'nın da farklılık olarak ayrışmasına sebep olmuştur. Örneğin, Irak müdahalesi (2003) ve Afganistan'da ki terörle mücadele olaylarında Birliğin kendi içerisindeki bölünmeden dolayı, ABD'nin yeterince destek göremediğini savunduğu AB ile aralarında ayrışmalar, uyumsuzluklar meydana gelmiştir ve bu durum ortak karar alma süreçlerini zora sokmuştur.

AB'nin kendine has bir küresel strateji izlemeye çalışması, gerçekçilikten uzak bir politika amaçlaması tehdit algılarının da değişmesine yol açmıştır. Bu anlamda NATO da küreselleşmiştir ve Avrupa'nın kendi güvenliğini sağlaması konusunda NATO ve ABD kritik bir önem taşımıştır. Bu yüzden AB üyeleri için güvenlik meselesinde Birliğin kendisi değil, NATO öne çıkmaktadır (Jolyon & Menon, 2009). Diğer yandan, AB ekonomi ve çevre gibi meselelerde daha uyumlu aktör olabilirken; insani müdahale, eğitim gibi konularda otorite olarak geri planda kalmıştır. Ulus devletin askeri ve siyasi meselelerde otoriter olması Birliğin bütünleşmesini zorlaştıran bir etken olmuştur: *“Birlik, son yıllarda küresel bir güç olarak kabul edilmek için ciddi bir gayret içinde olmamıştır. Dolayısıyla, bir blok olarak AB, ABD, Çin, Rusya gibi diğer küresel ve bölgesel güçler tarafından sert gücün geçerli olduğu önemli çatışma bölgelerinde ve konularında, kritik bir oyuncu olarak görülmemektedir.”* (Dinç, 2017: 95).

Avrupa Birliği, ekonomisine yönelik askeri anlamda savunma harcamalarını artırmak yerine, ekonomik olarak kazancını yükseltmeye odaklı amaçlara yönelmiştir. Her ne kadar AB insan hakları ve ulusüstü değerlerini vurgulayıp diğer güçlere eleştiride bulunsa da enerji, ticaret ve fosil yakıtları konularında Rusya'ya ve Çin ile ilişkilerinde işbirliğinden kaçınmamakta veya kendi menfaati zarar görecektir zorlayıcı politikalarından kaçınmaktadır ve bu da insan hakları konusundaki söylemlerinin derecesini ister istemez etkilemektedir. Diğer taraftan, 2004'te gerçekleşen Avrupa Komşuluk Politikası, Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerine, Avrupa'nın tek pazarına katılım ve finansal destek gibi avantajlar sağlamasını içermektedir. Ancak bu avantajlar sağlanırken de hukukun üstünlüğü, demokrasi, liberal ekonomik yapıların yerleştirilmesi gibi hedefler zaman zaman göz ardı edilmektedir. Bu tarz çelişkili politikalar Suriye kriziyle daha da belirgin hale gelmiştir. Dolayısıyla insan hakları, ekonomi, çevre gibi meselelerde Birlik küresel anlamda bir güç yakalamışsa da bu güç azalmaya başlamıştır. 23 Haziran 2016'da gerçekleşen Brexit olayı da, son yıllarda Avrupa Birliği'nin amacının, Birliğin gerekli olup olmadığı meselesinin tartışılmasına yol açmıştır. Dolayısıyla Birliğin iç gelişmelerini ve bu konulardaki tartışmalarda küresel siyaseti anlamak çok önemlidir (Dinç, 2017).

A. AB'nin İç Sorunları, Birliğin Uyumu

Avrupa Birliği, ekonomik durgunluk, krizler, saldırgan Rusya, NATO'nun değerini sorgulayan ABD gibi örnekler kadar, yükselen yabancı düşmanlığı, yükselen sağ popülizm, terör, mülteci ve göçmen krizi ve buna benzer küresel sorunlarla da baş etmeye çalışmıştır. Avrupa Suriye'deki olaylara askeri anlamda müdahaleye sıcak bakmamış ancak diplomatik yöntemlere yönelmiş, olayları bastırmaya çalışmıştır. Özellikle, Brexit sonrası dönem, AB'yi asıl zayıflatan olay olmuştur. İngiltere'nin hem ekonomi açısından hem de nüfus açısından önemli bir noktaya sahip olmasına karşın Birlikten ayrılmış olması, AB'nin küresel anlamda gücünün önemli ölçüde etkilenmesini kaçınılmaz kılmıştır. David Cameron 2015 seçimleri sonrası iktidara geldiği takdirde, ülkesinin AB üyeliğini referandumla sunacağını ifade etmiş ve AB ile Britanya için özel olarak AB içi göçmenlerin sosyal hakları, iç pazarın liberalizasyonu gibi bazı koşulları içeren bir uzlaşma müzakere etmiştir. Referandum içeriğinde mülteci krizleri, göçmenlik ve iltica konularına yönelik politikaların yetersiz kalması, İngiltere'nin giderek AB içinde parasal olarak değerini kaybetmesi, yükselen sağ partiler, İslamofobi'nin yaygınlaşması gibi ötekileştirici hareketler, mültecilerin entegrasyon konusunda problem yaşamaları ve Birleşik Krallık halkının Türkiye'nin AB'ye girmesinden sonra çıkarlarını,

ortak ilişkilerini savunamaması yer almıştır. “Cameron AB üyeliğinde kalmaya yönelik bir referandum yürütmüştür ancak beklenen sonuca ulaşamamıştır. Boris Johnson gibi liderler, çoğu zaman gerçekleri çarpıtmak pahasına, halkın AB ile ilgili hoşnutsuzluğunu kullanarak, halkı ikna etmekte daha başarılı olmuştur. Sonuçta az bir oy farkıyla da olsa, Britanya halkı AB’den çıkış yönünde kararını vermiştir.” (Akses, 2016: 4).

31 Aralık 2020 de sona eren ve AB ile İngiltere’nin gelecekteki ilişkilerini müzakere etmeyi amaçladıkları geçiş sürecine girilmiştir. Bununla beraber, AB’nin tek Pazar ve gümrük birliğinin bir parçası olarak devam edeceği ancak Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Komisyonu dâhil olmak üzere AB’nin siyasi kurumlarını çoktan terk ettiği görülmüştür. (Edgington, 2020). İngiltere Başbakanı, Brexit sonrası ülkeye gelebilecek AB vatandaşlarının sayısını azaltmak istemiştir. Ancak bu AB’ye yerleşmek isteyen İngiltere vatandaşlarının haklarını da etkilemiştir. Diğer taraftan Brexit’i destekleyen halk AB’nin mülteciler sorununu çözemesinden önemli derecede rahatsızlık duymuştur. İngiltere’nin AB’den ayrılma talepleri arasında İngiltere’ye gelen göçmenlerin devlet yardımlarından yararlanmasına karşı çıkılması göze çarpmaktadır. Diğer yandan, AB’nin dışa dönük politikalar çerçevesinde küresel strateji belgesine göre de AB, bütünlüğünü korumalı, küresel güçlere karşı çok taraflılığını ve hukuk üstünlüğünü göstermeli ve normatif değerlerine sahip çıkmalıdır. Uluslararası hukuka dayalı bir dünyada AB üyeleri birlik içinde olmalıdır. Kurallara dayalı bir normatif gücün gerçekleşmesi için birlik olunmaması durumunda, güç politikalarının sınırlandırılmaması ve norm eksikliğinin giderilememesi tehlikesi bulunmaktadır (Dinç, 2017). Belgenin devamında sınır güvenliğinin artırılması ve düzensiz göçün oluşturduğu tehlikelerin azaltılması, aynı zamanda terörle mücadele için, iç ve dış güvenlik tedbirlerinin alınması gerektiğine vurgu yapılmıştır.

AB’nin enerji güvenliğini garanti altına alması ve siber tehditlere karşı önlem alması da oldukça önemlidir. AB dünya piyasasından da faydalanabilmek amacıyla kendini izole etmek istememektedir. Bu nedenle AB için enerji transit güvenliği ve stratejik çıkarları oldukça önem kazanmaktadır. AB’nin bazı komşu ülkeleri, AB’nin bu stratejileri açısından, terörizmin bu bölgelerde sorun yaratması ya da sınır güvenliği ihlali gibi olaylara sebep olabileceği için tehlikeli olabilmektedir. Bu nedenle komşu bölgelerdeki direncin desteklenmesi, o bölgelerin kullanılarak Avrupa’ya ulaşan çeşitli tehditleri önlemek gerekmektedir. Kısaca, AB’nin küresel etkisini anlamak, gelecek projeksiyonu çizmek açısından önemlidir.

Ekonomik sorunlar ve durgunluk genel olarak toplumsal rahatsızlığın en önemli nedenlerinden biridir. 2008 krizi etkisiyle kamu borcunun fazlalığı ve

yükselen işsizlik sorununa baktığımızda, her AB üyesinin durgunluktan eşit şekilde etkilenmediğini görmekteyiz. Ekonomik refahın adil şekilde paylaşılmaması dolayısıyla, eşitsizliğin devam edeceğini söylemek mümkün olmaktadır (Dinç, 2017). Bununla beraber, Birliğin pek çok ortak politikasının haricinde güvenlik konusunda, özellikle Suriye ile ilişkilerinde devletlerin ulusal çıkarları ön plana çıkması ve mülteci krizlerine yönelik mücadelede yetersiz kalmasının yanı sıra ilerleyen bölümde örnekleri görüleceği üzere yükselen sağ popülizm, entegrasyon problemi, İslamofobi'nin yaygınlaşması gibi oluşumlar AB'nin kendine özgü yapısını oluşturan ulus üstünlüğü varlığını yitirdiğini göstermiştir.

B. Göçmen ve Mülteci Krizleri Bağlamında Yükselen Sağ Popülizm, Entegrasyon ve İslamofobi

Entegrasyon ve kimlik kaygıları ile göçmenlere karşı kuşkulu bakış, Müslüman göçmenlere karşı duyulan güvensizlik bütün Avrupa'da yaygın bir mesele haline gelmiştir. Bununla bağlantılı olarak, aşırı sağcı siyasi akımlar yabancı düşmanlığı körükleyen göçmen karşıtı söylemlerde bulunmuşlardır. Artan göç hareketleri ve terör olaylarının etkisinin önemli ölçüde büyük olduğu bir dünyada çeşitlilik de giderek ciddi bir sorun haline gelmiştir. Çünkü çeşitlilik ve farklılıklar arttıkça insanların gelen göçmenlerle yaşamaya öteki algısını da beraberinde getirmiştir. Küreselleşmenin de etkisiyle uluslararası göç, yeni iletişim teknolojileri, yeni ulaşım ve sosyal medya gibi yeni küresel hareketlilikler, ülkelerin ve toplumların da yeni sorunlarla karşılaşması demektir. Diğer taraftan yine küreselleşmenin etkisi ile coğrafi ve siyasal sınırlar belirsizleşmiştir. Gielis'in belirttiği gibi artık göç süreçleri ve göçmenleri anlatmada ulus aşırılık kavramı kullanılmaktadır (Yaylacı, 2017).

Baskın bir unsur olarak göç ve çeşitlilik deneyiminin toplumda oluşan kimlik temelli kaygılar neticesinde yarattığı tepkiler entegrasyon kavramının Avrupa'da öne çıkmasına neden olmuştur. Entegrasyon kavramı politik anlamda olumlu algılara yol açsa da içinde kullanıldığı belirli bağlamlarda o bağlamlara özgü anlamlar kazanmaktadır. Böyle bir ortamda ise diğer kavramlar arasından sıyrılmıştır. Genellikle entegrasyon kavramının çevresinde toplumda etnik veya dini ayrışmalar, çatışmalar, ortaya çıkmıştır. Avrupa ülkelerinden biri olan Fransa'da başörtüsü kullanan Müslüman kadınların ülkede büyük bir siyasi tehdit olarak algılanması din özellikli bir çatışmaya örnek gösterilebilir (Martikainen, 2016). Farklı ülkelerdeki farklı entegrasyon anlayışını anlayabilmek için o ülkelerin göç ve çeşitlilikle ilgili tarihsel deneyimlerine bakmak gerekmektedir (Unutulmaz, 2018). Avrupa'da özellikle

aşırı sağcı söylemlerin ve söylemlerin iyice ivme kazandığı zamanlarda ülkeler, yaşadığı ekonomik ve siyasi krizlerin sebebi olarak göçmenleri veya yabancıları göstermekte ve onları ayırtmaktadır. Bir başka örnek olarak, Macaristan'ın, kendisine 1.294 mültecinin yerleştirilmesini kapsayan AB taraflı bir referandumu reddetmesi gösterilebilir (Çolakoğlu, 2019).

Brexit sürecinden sonra yükselen sağ partiler, özellikle göçmenlerin Avrupa'nın kültürüne zarar verdiği ve toplumuna uyum sağlayamadığı ve tehdit oluşturdukları savını sıklıkla gündeme getirmişlerdir. Örneğin, Fransa'nın karşı karşıya kaldığı önemli bir sorun olan terörizm, 2015'te başlayan ve Kasım 2015'te 130 kişinin ölümüne yol açan terör saldırıları ile tepe noktasına ulaşmış, güvenlik güçlerini hedef alan girişimler devam etmiş bu iklimden sığınmacılar da etkilenmiştir. Terör ve ona paralel olarak değerlendirilen bu sığınmacı sorunu, Marine Le Pen liderliğindeki aşırı sağ hareketlerinin güçlenmesine yol açmıştır. Buna ek olarak, "*yabancılar ülkemizi elimizden alacak*" tarzında propagandalar ortaya çıkmış, Müslümanlar ve azınlıklar daha çok dışlanma ve kötü tutum korkusu içerisine girmiştir (Karluk, 2019). Hollanda seçimlerinde aşırı sağ Geert Wilders'in liderliğindeki Özgürlük ve Demokrasi için Halk Partisi'nin ikinci parti olması, ülkedeki tüm siyasi söylemle halkın tutumunu etkilemiştir. Bu nedenle diğer partilerin de söylem ve eylemleriyle aşırı sağ politikaya yönelmeleri ülkeye yayılan bir İslam karşıtlığına zemin hazırlamıştır. AB Temel Haklar Ajansı'nın anketine göre, Müslümanların %30 oranıyla dinleri nedeniyle en çok ayrımcılığa maruz kaldığı ülkelerden biri de Hollanda olmuştur (Karluk, 2019).

Benzer şekilde Avusturya'da da yabancı düşmanlığın artması, İslam karşıtlığı, ırkçılık ve popülist söylemler gündeme gelmiş ve aşırı sağ söylemler; vergi, işsizlik, eğitim, sağlık ve yaşlıların bakımı gibi öncelikli konuların geri plana atılmasına sebep olmuştur. Almanya'da ise, aşırı sağcı popülist Almanya için Alternatif ve Hür Demokrat Parti oy oranlarını artırmış, meclise girmiştir. Almanya'da yaşlı nüfusun artışı, düşük genç nüfus, doğum oranlarının azlığı gibi iş gücündeki ciddi demografik sorunların endişelere yol açması ve ülkenin göçe, genç nüfusa ihtiyaç duyulması düşüncesine karşın aşırı sağcı ve ırkçı söylemlerin daha çok olması ülkedeki Müslümanlarda ve göçmen kökenlilerde korkuya sebep olmuştur (Karluk, 2019).

Aynı şekilde, göçmen krizinin odağı olan ülkelerden bir diğeri de Yunanistan'dır. 2015 yılında zirvede olan krizde, ülke üzerinden geçen sığınmacıların sayısı 1 milyonu aşmıştır ve sınırların kapatılmasının ardından ülkede mahsur kalan yaklaşık 60 bin sığınmacı hükümeti zorlamaya devam etmektedir (Karluk, 2019). Öte yandan Almanya, İspanya, İngiltere'deki katılımcıların yer aldığı PEW Araştırma Merkezinin anketinde, çoğu kişi meslek ve

becerileri açısından göçmenlerin ülkelerine faydalı olabileceğini düşünürken, Almanya'nın göçmenlere yer açması ve Yunanistan ve İtalya'nın göçmenlere karşı endişeli tutumları dikkat çekmiştir. (Vatandaş, 2019a).

Özetle, ekonomik durumlar, endişeler, göçmenlerin artması, kimlik kaybı endişesi gibi oluşumların etkisiyle sağ popülizm Avrupa'da bir hayli yükseliş göstermiştir. AB kimliğinin korunması bağlamında, bazı Avrupalıların belki biraz da farkında olmadan AB'den beklentisi, küreselleşmenin sınır tanımadığı bir ortamda geniş çaplı göçmen dalgalarının yaratabileceği kültürel etkilerin kontrol altına alınmasıdır. Göçmen sorunu bu yüzden gün geçtikçe daha ciddi boyutlar kazanmaktadır. Küreselleşmenin uyardığı alt kimlikler ulus devletlerinin kendi kimliklerini tehdit etmektedir. Bu nedenle ulus devletlerin coğrafi temeli asimilasyonist ve bütüncül bir ulusal kimliğe dayalı klasik yönetim anlayışı yerine AB kendi içinde alt kültürel kimliklere yerleşmiş göçmenlere yönelik olarak, kimlik yönetişimi stratejisini benimsemiştir (Özdemir, 2006).

Bu yolla kendilerine sağlanan olanaklar sayesinde (kontrol-dışı eğilimler gösterebilecek alt kültürlerle), özgürlükler tanınarak kontrol edilebilmektedir. Küreselleşmenin yarattığı kimlik parçalanması sorunu aslında tüm ülkeler için geçerli olmasına rağmen batı dünyası dışında bu sorun daha fazla hissedilmektedir. Nitekim Batı ve Batılı olmayan ülkelerin küreselleşme deneyimleri farklıdır. Özdemir'in de (2006: 191) vurguladığı üzere küreselleşmeyle birlikte *“Batı'nın kültürel kimliği evrim geçirerek melezleşmekte, batı dışındaki ülkelerde kimlikler kriz olarak nitelenecek ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır”*.

Öte yandan Avrupa, her ne kadar dini değerlerden bahsetmese de yerli nüfus Hristiyan ağırlıklı bir toplum olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, Slovakya Başbakanı Robert Fico'nun yüz Hristiyan Suriyeli göçmeni kabul edeceklerini açıklamasından sonra İçişleri Bakanlığı Sözcüsü Ivan Metik; ülkelerinde cami olmadığını, bu nedenle Müslümanların ülkeye uyum sağlamalarının zorlaşacağını ve amaçlarının toplumsal uyumu sağlamak olduğunu söylemiştir (Perspektif – Haber-Yorum Platformu, 2015).

Benzer şekilde Çek Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Milos Zeman, gerçekleşen sığınmacı göçlerle ilgili basın açıklamasında Müslümanların ve Kuzey Afrika ülkelerinin kültürel farklılıklarından dolayı kabul edilmemesi gerektiğini açıklamıştır (Oyman, 2016: 69). Avrupa'da Müslüman nüfus oranının da giderek yaygınlaştığı yadsınamaz bir gerçektir. Bunun temelinde ise Avrupa'ya yönelik göç dalgalarında Müslümanların olması ve göçmenlerin özellikle Ortadoğu ve Afrika ülkelerinden gelmesi yatmaktadır. Göçün temel nedeni insanlığın refah arayışıdır ve Almanya, bu noktada *“varış ülkesi”*

iken, Müslümanlar Avrupa'nın yaşayan ve giderek büyüyen bir *fenomeni* konumundadır.

Türkiye'nin de Müslüman nüfus ağırlıklı bir ülke olduğunu unutmamak gerekmektedir. Bu durumda, Türkiye'nin olası katılımıyla AB'nin kimliğinin etkileneceğini söylemek mümkün olmaktadır. Çünkü Avrupa'daki Müslüman nüfus hali hazırda %3,8 civarı iken, Türkiye'nin birliğe üye olması durumunda bu oranın %18'e yükseleceği görülmektedir. Yaklaşık 5 milyon Müslüman nüfus bulduran Almanya'da, PEW araştırma merkezinin gerçekleştirdiği çalışmaya göre gelecek 30 yılda, yüksek göç durumunda, Müslüman nüfusun %20'ye çıkacağı ve bu durumun Müslümanlar lehine radikal bir değişim yaratabileceği beklenmektedir (Vatandaş, 2019b).

C. Güvenlik Algılamaları Boyutunda Suriye-AB ilişkileri ve Arka Planı

-88-

Soğuk savaşın bitimiyle beraber göç ve bunun güvenlik boyutu önem kazanmıştır. Soğuk savaş sırasında iki kutuplu düzende tehdit algılamaları konusu daha çok askeri anlamda önem arz etmiştir. Savaş sonrasında ise daha geniş tanımlamalar ortaya çıkmıştır. Artık sosyo-ekonomik adaletsizlik, artan işsizlik, kültürel çatışmalar, insan hakları ihlalleri gibi konular daha fazla güvenlik tehdidi olarak görülmeye başlanmıştır. Özellikle de 11 Eylül 2001 sonrası Avrupalılar gittikçe daha da kaygılanmış ve tehdit algısı had safhaya ulaşmıştır. Bu tehdit ise yükselen terörizmdir. Elbette bunun arkasındaki sebeplerden biri de bu eylemlerin IŞİD, El-Kaide gibi örgütlerin Ortadoğu'daki gelişmelerle bağlantısıdır ve bu nedenle mülteci ve göçmenlerin sadece ekonomik açıdan değil, güvenlik açısından da sakıncalı değerlendirilmektedir (Dinç, 2017). Arap Baharı öncesine kadar Suriye'nin en büyük ticari ortağı AB olmuştur (Cicioğlu ve Bayram, 2019: 344). 1955'de Suriye, Avrupa-Akdeniz ortaklığı içerisinde yer almış ve 2004'de daha önceden ertelenen bu AB ile ortaklık anlaşması tamamlanma evresine girmiştir. Ancak Suriye, kendisinden beklenen reformları uygulayamamış, dolayısıyla anlaşma yürürlüğe girememiştir. Suriye'nin Lübnan'a kuvvet konuşlandırması, kitle imha silahlarına ilişkin şartı imzalamamış olması AB ile ters düşmesine sebep olmuş ve AB her iki meselede de Suriye'yi sorumlu tutmuştur (Cicioğlu ve Bayram, 2019).

AB'nin Suriye konusundaki yaklaşımları daha çok güvenlik bağlamında, "güvenikleştirme" bakış açısı ile değerlendirilebilir. Arap Baharı'nın Suriye'ye kadar gitmesi dikkatleri bu ülkenin üzerine çekmiştir. Birlik içerisinde, Avrupa ülkelerinde gerçekleştirilen terör eylemleri Suriye politikasında iyice değişime gidilmesine sebep olmuştur. Aynı zamanda birlik içinde Suriye'ye karşı gösterilen tutumlara bakıldığında üye ülkeler arasında farklılıklar görülmekte

ve sert tepkiler daha ağırlıkta bulunmaktadır. Birliğin içerisindeki çatışmanın sebeplerinden biri bir tarafın Ortadoğu'da kalıcı barış çözümleri getirilmesini istemesi, öbür tarafın ise Suriye'ye karşı geliştirilen uygulamalarda belirleyici olması açısından ABD ile olan ilişkilerine öncelik vermesidir. Örneğin silah ambargosunda, ambargonun sadece Suriye hükümetine yönelik olması, bunun muhaliflerin lehine kaldırılmasında İngiltere ısrarcı olmuş ama Almanya ve Avusturya buna karşı çıkmıştır.

Suriye iç savaşının patlak verdiği krizin ilk yıllarında Esad rejimini zayıflatmaya yönelik; ekonomik ambargo, silah ambargosu, banka hesaplarının dondurulması gibi yaptırım kararlarının Suriye ekonomisine verdiği zarar düşünüldüğünde, AB'nin bu konuda büyük ölçüde amacına ulaştığını söylemek mümkündür. Silah ambargosu kararının kaldırılması/ uzatılması gibi konulardaki fikir ayrılıklarına rağmen, Suriye rejimi konusunda ortak bir tutum sergilendiği söylenebilir. Ancak, "mülteci krizi" konusunda AB'nin normatif değerleri bağlamında geliştirdiği dış politikasının başarılı olduğunu söylemek pek mümkün olmamaktadır (Cicioğlu ve Bayram, 2019: 347). Terörizmle mücadelenin kapsamı savaştan kaçan mültecilerin yarattığı göç sorununa kadar genişletilmiş ve AB başta Türkiye olmak üzere, Lübnan, Ürdün gibi ülkelerle yaptığı mülteci anlaşmalarından da görüleceği üzere sorunu kendi topraklarından dışsallaştırma yoluna gitmiştir ve bunu günümüzde halen devam ettirmektedir. Buna ek olarak AB'nin Suriye ekonomisine zarar vererek kendisine bağımlı hale getirmeye yönelik politikaları onun meseleyi insan haklarındansa güvenlik bağlamına daha çok öncelik verdiğinin bir göstergesidir (Cicioğlu ve Bayram, 2019). Batılı ülkelerde sürekli meydana gelen birtakım terör olaylarının yol açtığı olumsuz algılar Avrupa'nın oldukça az sayıda Suriyeli göçmenin kabulünü ciddi bir sorun olarak görmesine neden olmuştur. Özellikle ABD'de 2016 Kasım'da yapılan seçimlerde Trump, kimi zaman yabancı düşmanı ve göçmen karşıtı olarak tanımlanan politikalarla iktidara gelmiş ve bu dönemin olumsuz düşüncelerinin güçlenişinde önemli bir payı olmuştur. Benzer şekilde Paris'te yaşanan Charlie Hebdo saldırısı, 2015 Bataclan'daki katliam, 2016'da meydana gelen Belçika havaalanında ve metro saldırıları ya da 2015 Şubat'ında Danimarka'daki saldırılar da bu içinde bulunulan durumu destekler niteliktedir (Yaylacı, 2017). Tüm bunlardan anlaşılması gereken, Ortadoğu politikalarında AB'nin kısa vadede norma dayalı, uzun vadede ise çıkar temelli yaklaşımlarda bulunduğuudur.

II. AB'nin Normatif Gücü ve Realist İnşacılık Teorisi

AB üyesi ülkelere göç etmek, özellikle Suriye gibi demokrasi, insan hakları, insan güvenliği, ekonomik gelişme gibi konularda sorun yaşayan ülkelerin

vatandaşları için ulaşılabilecek bir ideal niteliği taşımaktadır. Bu kapsamda, daha önceki bölümde de bahsedildiği üzere toplumsal entegrasyon uygulamalarının önemli bir parçası olan göç ve göçmen sorunsalı, güvenlik meselesinin de bir parçası haline gelmiştir. AB sınır güvenliğini artırma çabalarına girmiş, güvenlik algıları boyutunda tehditlere karşı önlemler almaya başlamış, yasa dışı göç hareketlerini de mümkün olduğu kadar sınırlarına gelmelerine önleyici politikalar geliştirmiştir. Kısaca, Avrupa Birliği Suriye'den gelen mültecilere kapıları kapatmak için daha önce denemediği her türlü çözümü denemeye devam etmektedir. Özellikle Schengen sistemini feda edecek kadar ileri giderek sınırları tel örgüler ile kapatmaktadır (Özcan, 2016). Makedonya Yunanistan sınırını, Slovenya ve Macaristan Sırbistan sınırını, Bulgaristan, Türkiye sınırını tel örgüler ile kapatmıştır. Bunlardan daha vahim olanı ise her ikisi de AB üyesi olan Hırvatistan ve Slovenya'nın, Slovenya ve Avusturya'nın, Hırvatistan ve Macaristan'ın sınırlarına da mültecilerin geçişini engelleyecek tel örgülerin çekilmesidir, Kuzey Afrika ve Ortadoğu'daki istikrarsız göç baskılarının giderek artması, insan hakları ve demokrasiyi benimseyen Avrupa'nın özellikle son yıllarda büyük bir değer sınavıyla karşılaştığını göstermiştir (Özcan, 2016: 7-8).

Normatif güç kavramı ve realist-inşacı bakış açısı, konuyla doğrudan ilgilidir. Normatif güç kavramı, AB'nin yenedünya düzeninde uluslararası politika anlamındaki etkinliğini açıklamak için öne sürülmüş bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Ian Manners, AB'yi sivil ya da askeri güç şeklinde değerlendirmek yerine en uygun nitelendirmenin normatif güç olduğunu savunmaktadır (Vatandaş, 2018). Manners, normatif özelliklerin baskıcı yollarla dayatılmasının bir çözüm olmadığını ve ikna edici unsurların kullanılması gerektiğini ve bu şekilde de normatif gücün tanımını destekleyebileceğini savunmuştur (Yıldız, 2019). Esasen, Avrupa'nın kendi içindeki ilişkilerinde normatif gücünün değerlendirilmesinde pek çelişki bulunmamaktadır. Bu yüzden AB'nin normatif güç anlamında değerlendirmesi Suriye, Ortadoğu ülkeleri gibi ülkelerin meseleleri üzerinden yapılması daha yerinde olur ve bu açıdan değerlendirildiğinde yaklaşımlar, statükocu ve reel politik bakış açılarına uygunluk göstermektedir.

Avrupa Birliği, bazı zamanlarda göçmenlere yönelik tutumlarında normatif gücünü kullanırken, kimi durumlarda çıkar temelli yaklaşımlar sergilemiştir. Bu anlamda, realist-inşacılık kuramına bakmak konuyu daha anlamlı kılacaktır. Aslında, realizm ve inşacı yaklaşım teorilerinin görüşleri uluslararası literatür de birbirlerine zıt konumda yer almaktadır. Klasik realizm anlayışına göre, iktidarın genel rolü devletlerarasındaki ilişkiler anarşik ortamda güç dengesi, siyasetin sınırsız özerkliği ve devlet yönetiminin çıkarlarıyla ilgilidir.

Diğer bir ifadeyle, realizme göre, uluslararası sistemin anarşik yapısında devletler kendi çıkarları için çatışmaktadır ve devletler her zaman yıkım olasılığı tehdidi altında olan rekabetçi bir ortamda hayatta kalmaya mecburdur.

Klasik realistler; etnisite, din, iç çatışmalar ve özellikle de kimlik oluşumuyla ilgilenmez. İnşacılar ise, genellikle liberalizm kapsamına giren, geniş bir şekilde tanımlanmış dünya görüşlerine sahiptir (veya en azından sahip oldukları görülmektedir) ve bu kategorizasyonu sıklıkla kabul ederler (Barkin, 2010). İnşacılık teorisi, uluslararası ilişkiler alanında neoliberalizm ve neo-realizm yaklaşımlarını eleştirmiştir. Soğuk Savaşın ardından oluşan yeni sistem karşısında bu yaklaşımların etkisi kısıtlanmıştır ve kimlik, kültür, gibi toplumsal özelliklerin öne çıktığı bir İnşacı yaklaşım ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, realist ve inşacı yaklaşımın açıklamalarının temeli farklı bakış açısına dayanmaktadır. Her iki yaklaşımda sistemin nasıl korunacağı ya da sorunların nasıl çözüleceği sorusuna farklı cevap aramaktadır. İnşacılık teorisinin realizme eşdeğer bir uluslararası ilişkiler paradigması olduğu iddiası literatüre nadiren yansımıştır (Barkin, 2010).

Samuel Barkin'e göre gücün farklı boyutları ve normatif aktörler uluslararası durumu birlikte etkilemektedir. "Realist İnşacılık, liberal-idealistlerin aksine evrenselden ziyade bağlamsal olarak kabul ettiği ahlakı, güç ve normatif yapılar ile olan ilişkileri çerçevesinde inceleyebilir. Böylece hem liberal - idealist eğilimli inşacıların durağan ve sabit ahlak anlayışından, hem de yapısal realistlerin ahlakı tamamı ile göz ardı eden bakış açılarından sıyrılıp, uluslararası ilişkilerde yaşanan olayları ve değişimleri bizzat gücün kaynağı ve yapısı üzerinden değerlendirebilir"(Aydın, 2018: 1). Adrian Hyde-Price, AB'nin uluslararası bir aktör olarak zorlayıcı bir kuvvet olmadığını, ancak söylemsel çerçevede kalan bir güç kaynağına sahip olduğunu vurgulamıştır (Yıldız, 2019). Bu çalışma, normların ve değerlerin sosyal yapılar olduğu şeklindeki inşacı yaklaşımına bağlı kalmaktadır. Ancak AB'nin normatif güç standartlarına vurgu yapmasına rağmen Birliğin değerlerinin her zaman bu standartta kalamayacağını ileri sürmek için Barkin'in görüşlerine yer verilmiştir. Soğuk savaş sonrası Doğu-Batı ayrışması çerçevesinde, kutuplaşmış bir yapının sonucu olarak olaylar diplomasi yoluyla çözülmüş gibi de olsa kaosun devam ettiğini görmekteyiz. Realist-inşacılık teorisi, sürekli dünya barışı fikrinin desteklenemeyeceğini, tek bir düzen veya tek bir barış anlayışı olamayacağını öne sürer (Aydın, 2018). Devletler kendi çıkarlarına göre hareket etmektedir ve söylem ve eylemleri çoğu zaman bütünlük oluşturmamaktadır. Dolayısıyla şu anki düzende bir norm eksikliği bulunmaktadır.

AB güvenlik kaygısı önceliğiyle politik hamlesini gerektiğinde bölgedeki otoriter rejimlerle işbirliğine giderek yapması, onun savunduğu ahlaki

değerlerle kendini mecbur hissettiğinde ne kadar ters düşebileceğinin bir göstergesi olmaktadır. Buna ek olarak AB'nin Arap Baharı'na yönelik 2011'deki belgelerden beri, yüksek prensiplere yaptığı söylemsel vurgu gerçekte sağlanmış imkânlarla çelişmektedir; Söylem düzeyinde AB, insan haklarının evrenselliğine ve bölünmezliğine bağlılığının ancak sağlıklı işleyen demokrasi ve hesap verebilen hükümetlerle mümkün olabileceğine inandığını belirtmiştir (Dinç, 2017). 2015 yılında gerçekleşen Akdeniz'deki göçmen ölümlerinin zirveye ulaşması uluslararası kamuoyunda geniş yankı uyandırmıştır ve AB ekseninde göç yönetiminin etkisizliği konusu, özellikle demokrasi ve insan hakları başta olmak üzere bütünleşme değerlerinin, AB dış politikasının temel dayanaklarını oluşturan normların sorgulanmasına kadar varmıştır (Özcan, 2016). Son zamanlarda, yine Yunanistan örneğinde de görüleceği üzere, Yunanistan'ın sınırlarına kadar gelen göçmen veya mültecilere karşı insanlık dışı muamele sergilemesi AB tarafından eleştirilmesi gerekirken, takdir edilmiştir. Benzer şekilde makalenin ilk bölümünde bahsedildiği gibi, AB'nin enerji transit güvenliği ve benzeri çıkarlar için stratejik yöntemlere başvurması önem kazanmaktadır. Yine bahsedildiği üzere terörizmin AB'nin komşu ülkelerinde yarattığı olumsuz güvenlik algılamaları mülteci hareketlerinin tehlikeli görülmesine yol açmıştır. Bu anlamda, AB'nin normatif değer görünümünde komşu bölgeleri desteklemesi, ancak arka planda kendisine gelecek tehdit ihtimallerini önlemek ve güvenlik gücü sağlamak amacıyla ülkeleri kullanması realist-inşacılık bakış açısıyla uygunluk göstermektedir.

Birleşmiş Milletler 1951 yılında, uluslararası toplumun mülteci durumuna düşen insanların adına çözüm bulma aracılığı için Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi'ni imzalamış ve daha sonra bu sözleşmenin kapsamı genişletilmiştir. Bugünün Avrupa Birliği üyeleri de bu sözleşmenin imzacıları arasındadır. Bu olumlu gelişmeye rağmen ilerleyen zamanlarda, Avrupa savaş kavramından mümkün olduğunca uzaklaşmış ve başka bölgelerde kendi çıkarını maksimize etmek için politik araçları kullanmıştır. Avrupa'nın bu dışsallaştırma politikası mülteci ve sığınmacı krizlerinde önemli bir rol oynamıştır. Nitekim Suriye İç Savaşı'nın büyüyerek bu aşamaya gelmesinde Avrupa ülkeleri dâhil küresel güçlerin yürüttüğü vekâlet savaşı stratejisi çok önemli bir rol oynamaktadır (Özcan, 2016). Türkiye AB ilişkilerinde, iki ülke arasında imzalanan geri kabul anlaşmasında AB'nin özellikle Suriye'ye yönelik sorumsuz tutumu açısından değerlendirilmesi gereken önemli bir etkidir. AB mülteci krizini dışsallaştırmayı tercih etmiştir. Anlaşmaya göre Türkiye üzerinden giden düzensiz veya yasa dışı yollarla gerçekleşen göç hareketlerinin geri Türkiye'ye gönderilmesi gerekmektedir. Geri kabul anlaşmaları, AB'nin sınır güvenliğini koruması adına önem arz etmektedir.

ve kendisine gelen göçmenleri Türkiye'ye yönlendirerek onu transit bir konum olarak kullanmaktadır. Bunun karşılığında ise AB söylemlerinde, Türkiye'ye vize ve finansal destek sağlayacağını belirtmişse de eylem olarak bir tutarlılık görülmemektedir.

Avrupa'ya giden göçmenlerin özellikle Müslüman veya niteliksiz olarak görülen göçmen gruplar olduğunu göz önünde bulundurursak, Birliğin normatif çerçevede bu meseleyi insan hakları ihlali olarak görmediği açıktır. Örneğin, bugün Türkiye'de terör örgütü olarak değerlendirilen gruplar Avrupa'nın söylemlerinde de terör örgütü olarak değerlendirilirken, eylemlerinde destekçi tutum sergilemektedir. Kısaca, Barkin'in de belirttiği gibi adalet anlayışı evrensel değildir ve belirli zamana, koşullara göre farklılık gösterir.

Sonuç

Dünyada sınırların önemini kaybettiği bir dönemdeyiz ve bunu Suriye örneğinde çok açık bir şekilde görmekteyiz. AB ülkelerinde mülteci sayılarının birbirlerinden farklılık göstermesi ve dengeli bir dağılım gerçekleşmemesi dolayısıyla bu durum Avrupa'nın kendi içinde bir güç problemi olduğunu göstermektedir. Dünyadaki bu eşitsizlik insani hareketlerin oldukça etkilenmesine sebep olmaktadır. Siyasi liderlerin neredeyse tümü esnek şekilde mültecilere yönelik pozitif söylemlerde bulunamamaktadır. Soğuk Savaş sonrası özellikle, terörizmden dolayı artan tehdit algılamaları ve kontrolsüz göçmen akımı şüphesiz AB'de kriz yaratmıştır ve Suriye meselesiyle Birliğin kendi arasında dengeli şekilde dağılma problemi derinleşmiştir.

AB, Suriyeli mülteciler ve diğer Ortadoğu ülkelerinden benzer şekilde gelen göçmen grupları engellemek için korumacı yöntemler izlemeye ve meseleyi dışsallaştırmaya çalışmıştır. Öte yandan Yunanistan'ın AB'nin bir tamponu haline gelmesi ve sınır güvenliğini sağlayan ekiplerin Yunanistan'ın en son müdahalesinde yanında bulunduğunu görmekteyiz. İlerleyen dönemde devreye pandemi sürecinin girmesi buna yönelik uygulamaları da askıya almıştır. Diğer taraftan, Avrupa içinde iç entegrasyon yaşanmadığı Covid-19 krizinde de görmekteyiz. Avrupa'nın terörizm, İslamcılık hareketleri gibi meselelerde oldukça hassas bir yapısı olduğu bilinmektedir. Ancak Avrupa'daki Müslümanlar yükselen İslamofobi 'ye karşı siyasal örgütlenme, siyasal parti kurma çabası içinde olmaya devam etmektedir. Suriye dışında Irak'taki IŞİD ve buna benzer örgütler yine Avrupa'yı yakından ilgilendiren bir meseledir ve bu gibi örgütlerin geçiş yolunun öncelikli olarak Türkiye olması farklı problemleri doğurmaktadır ve Türkiye de sınır güvenliğini korumak adına önlemler geliştirmeye devam etmektedir.

AB'nin ülkelerine gelen mültecilerin geri dönmeyeceği inancına dayanarak kimliklerinin, kültürel değerlerinin olumsuz anlamda etkileneceği söylemlerinde bulunarak meseleyi değer sınavı olarak nitelendirmemektedir. Bu durum Birliğin mültecilere yönelik gösterdiği eylemlerde normatif gücünün cazibesini yitirdiğini açıkça göstermektedir. Aslında AB deklaresini her ne kadar normatif sunsa da, dış politikasında hem kendisinin hem de üyelerinin çıkarlarını içgüdüsel olarak korumak istemektedir. Nitekim Birliğin normatif gücünü gerektiğinde kullanıp gerektiğinde Suriye meselesinin bu aşamaya gelmesinde uyguladığı vekâlet savaşı stratejisi ve kısa vadede norma dayalı, uzun vadede çıkar temelli yaklaşımlarda bulunması realist inşacı yaklaşımın açıklamalarına uygundur. Avrupa aynı zamanda Covid-19'dan en çok etkilenen bölgelerden biri olmuştur. Salgınla mücadele konusunda AB sınır kapısına dayanan binlerce mültecinin koşullarına yönelik de somut bir ilgi gösterememiştir. İnsan hakları ihlaline uğratılan mültecilerin sağlığına dikkat edilmemesi ve bu yüzden birçok insanın hayatının tehlikeye atılması buna örnek gösterilebilir. Oysaki mültecilerin salgından korunamaması durumunda ayrı bir kaos çıkması kaçınılmaz olacaktır. Bu durum da, AB karşıtı ülkelerin ya da siyasetçilerin eleştirel tepkilerine sebep olmaktadır ve AB'nin mültecilere yönelik normlara dayalı bir dış politika iddiasının gerçekleşmesine yönelik beklentileri iyice düşürmektedir.

Kaynakça

- Alkan, Yavuz S. (2019). AB'nin Normatif Güç Kimliği ve Suriye Mülteci Krizi Arasındaki İlişki Üzerine Ian Manners'ın Teorik Yaklaşımı Çerçevesinde Politik Bir Analiz, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(37), 545-581.
- Akses, S., vd., (2016). "Britanya Referandumu ve Sonrası: AB Entegrasyon Sürecinin Geleceği ve Türkiye" *İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları*, 284, 5-44.
- Aydın, Gökberk A. (2018). "Ruanda Katliamı ve İnsani Müdahale: Realist İnşacı Perspektif", *Merkez Strateji Enstitüsü*, 1-7.
- Barkin, Samuel J. (2010). *"Realist Constructivism Rethinking International Relations Theory"*. Cambridge University Press.
- Cicioğlu, F. ve Bayram, Y. (2019). "Avrupa Birliği'nin Değerleri Çerçevesinde Ortadoğu Politikasını Anlamlandırmak: Mısır, Suriye ve Irak Örneği". *Uluslararası Siyaset Bilimi ve Kentsel Araştırmalar Dergisi*, 7 (2), 327-360.
- Çolakoğlu, E. (2019). "Avrupa'da Mülteciler, Yükselen Aşırı Sağ ve Seçim Süreçleri". *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 33 (3), 933-962.
- Dinç, C. (2017). "Avrupa Birliği'nin Küresel ve Bölgesel Politikaları", Dinç, Cengiz; Akkuş Bülent (Der.). *Küresel ve Büyük Güçlerin Stratejileri Güncel Değerlendirmeler*, Ankara: Orion Kitabevi, 91-119.
- Edgington, T. (2020). Brexit: What is the transition period?. *BBC News*. <https://www.bbc.com/news/uk-politics-50838994> (Erişim Tarihi 01.07.2020).
- Howorth, J. & Menon, A. (2009). "Still not pushing back: Why the European Union is not balancing the United States" *Journal of conflict resolution*, 53 (5), 727-744.
- Karluk, R. (2019). "Avrupa Birliği'ndeki İç Sorunlar AB Projesini Tehdit Ediyor", <https://millidusunce.com/misak/avrupa-birligindeki-ic-sorunlar-ab-projesini-tehdit-ediyor> (Erişim Tarihi 26.03.2019).
- Martin, N. (2019). From containment to realpolitik and back again: A realist constructivist analysis of Turkey-EU relations and the migration issue. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 57(6), 1349-1365.
- Martikainen, T. (2006). *"Religion, Immigrants and Integration"*. Aalborg University, Denmark, 1-14.
- Oyman N. (2016). "Küresel Medya ve Mülteci Olgusu". *Eğitim Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, (36), 66-72.
- Özdemir, H. (2006). "Küreselleşme Avrupa Birliği ve Türkiye Üçgeninde Kimlik Parçalanması ve Kimlik Yönetimi". *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 3 (9), 173-203.
- Özcan, M. (2016). "Avrupa Birliği'nin Suriyeli Mülteci Politikasına Eleştirel Bir Bakış", *Eğitim Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*, (36), 4-8.
- Perspektif (2015). "Avrupa Mülteci Politikaları, Dini Kriterlere Göre Göçmen Kabulü", <https://perspektif.eu/2015/09/01/ayrimcilikta-son-perde> (Erişim Tarihi 01.09.2015)
- Rehn, O. (2008). "Europe's Smart Power in its Region and the World", *Speech at the European Studies Centre, St. Antony's College, University of Oxford*. http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-08-222_en.pdf (Erişim 10.08.2015).

- Unutulmaz, O. (2018). Gündemdeki Kavram: "Göçmen Entegrasyonu" – Avrupa'daki Geleceği ve Britanya Örneği, Öner İhlamur Gülfer S.; Öner Aslı Şirin N. (Der.). *Küreselleşme Çağında Göç Kavramlar, Tartışmalar*, İstanbul: İletişim Yayınları, 135-159.
- Vatandaş, S. (2019a). "Yunanistan'ın Göç Sınavı", İNSAMER: İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, 1-5.
- Vatandaş, S. (2019b). "Avrupa'da Müslümanlar: Göç Dalgaları, Yerleşikler ve Azınlık Bilinci Üzerine". İNSAMER: İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, 1-4.
- Vatandaş, S. (2018). "Avrupa Birliği'nin Normatif Gücü": İnsan Hakları ve Demokrasi İdeali Bağlamında Bir Analiz. *Bilge Strateji*, 10 (19), 149-176.
- Yaylacı, F. G. (2017). "Süper Çeşitlilik Çağında Çokkültürcülük". *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10 (1), 345-364.
- Yıldız, D. (2019). "Normatif Güç Avrupa: Macaristan örneği" (Master's thesis, Namık Kemal Üniversitesi).